

POČETNICA LIKOVNE KRITIKE: LALA RAŠČIĆ "SMIJEH MEDUZE"

Početnica likovne kritike: Lala Raščić "Smijeh Meduze"

Datum: 19.12.2022.

Autor: Franka Košta i Nataša Matijević (<https://kulturflux.com.hr/autori/franka-kosta-i-natasa-matijevic>)

Meduza kao žena današnjice

Jedna od Gorgona, ona čije ime znači sanjati^[1], ona prelijepa i zato silovana pa obezglavljena mistična žena, pogleda koji je skamenjivao ljude i zmija umjesto vlasi kose protagonistica je izložbe umjetnice Lale Raščić. *Smijeh Meduze* naziv je samostalne izložbe jedne od najzanimljivijih domaćih međunarodno prepoznatih umjetnica koja predstavlja novoproducirane radove u formatu *performativne audiovizualne instalacije*.

Izložba *Smijeh Meduze* otvorena je 9. studenog u Galeriji Nova i trajala je do 3. prosinca, a kurirala ju je Ana Dević, jedna od članica Što, kako & za koga/WHW kolektiva koji svoje djelovanje započinje 1999. u Zagrebu. Kolektiv je 2018. godine inicirao WHW Akademiju - međunarodni, nezavisni, interdisciplinarni, edukativni program za mlade umjetnice i umjetnike osmišljen kao mjesto susreta koje potiče sudionike na aktivnu koprodukciju kritičkog sadržaja angažirano iščitavajući kulturu i zalažući se za društveno potisnute teme. Osim Ane Dević, članice kustoskog kolektiva su kustosice Ivet Ćurlin, Nataša Ilić i Sabina Sabolović te dizajner i publicist Dejan Kršić, od kojih su Ivet Ćurlin, Nataša Ilić i Sabina Sabolović 2019. godine imenovane za umjetničke direktorice Kunsthalle Wien. WHW od 2003. vodi Galeriju Nova, neprofitnu galeriju u centru Zagreba, koju su 1975. osnovali umjetnici Ljerka Šibenik i Mladen Galić. Galerija, koja je tada bila dio Centra za kulturne aktivnosti Socijalističke omladine Zagreba, 1970-ih je godina provodila radikalni program izložbi, izlažući čitav niz avangardnih modernističkih umjetnika (A. Srnec, Jo Klek, Exat 51, G. Trbuljak, B. Dimitrijević, Grupa šestorice autora, M. Stilinović...). Galeriju Nova od 2019. godine vodi kustosica izložbe Ana Dević u suradnji s kustosicom Anom Kovačić, Gordanom Borić, suradnicom Martinom Kontošić te članicama zagrebačkog WHW tima.

Lala Raščić, suvremena umjetnica rođena 1977. u Sarajevu, u Galeriji Nova prvi je put izlagala 2004. godine uz Davida Maljkovića i Marka Tadića. Raščić, koja je donedavno živjela u New Orleansu, trenutno živi i radi na relaciji Sarajevo-Zagreb. Studirala je na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu i Rijksakademie van Beeldende Kunsten u Amsterdamu. U inozemstvu je izlagala od 1998. na samostalnim i skupnim izložbama te pohađala niz *artist-in-residence* programa (Beč, Istanbul, Pariz i dr.), a dobitnica je i nekoliko nagrada, uključujući nagradu *Future of Europe*. Članica je umjetničkih udruga u Hrvatskoj i sarajevske feminističke organizacije CRVENA, u suradnji s kojom od 2017. upravlja i organizira Nona Residency u svom studiju u Sarajevu. **Raščić kroz svoj rad istražuje opipljive i nematerijalne kulturne forme gradeći narative zasnovane na ustrajnom osporavanju dominantnog patrijarhalnog autoriteta, koji se manifestiraju kroz videa, performanse, ambijentalne instalacije, objekte i crteže. Njezini interesi istovremeno su usmjereni na suvremene i povijesne metode pripovijedanja, s naglaskom na oblike folklornih praksi i mitologiju. Svojim**

radovima, koji se nalaze između koncepta i kazališne ekspresivnosti, često konfrontira ideju visoke kulture masovnih medija s tradicionalnim kulturnim izričajima iz kritičko-feminističke perspektive.

Potaknuta negativnom povijesnom stigmatizacijom žene koja uvijek biva sama kriva za vlastitu sudbinu te kritizirajući njezinu tradicionalnu ulogu i normalizirano nasilje od doba antike do danas, umjetnica Lala Raščić, izložbom *Smijeh Meduze* želi Meduzi povratiti integritet. Dekapitirana od strane Perzeja nakon što ju je Atena pretvorila u čudovište jer ju je Posejdon silovao, Meduza se smatra jednim od najpoznatijih likova grčke mitologije zbog svoje tragične patnje. Unatoč njezinoj neopisivoj ljepoti, i dan danas je se percipira kao negativno čudovište, stoga Raščić, reinterpretacijom mitskoga narativa, ovom raščlanjenom liku nastoji vratiti dignitet.

Izložba obuhvaća niz objekata, slika, crteža, zvučnih i videoelemenata koji tvore kompleksnu instalaciju sastavljenu od dvaju umjetničkih radova – *GORGO* i *Počimalja*. *GORGO* je rad nastao u periodu između 2019. i 2021. godine te je fokusiran upravo na antički mit o obezglavljenoj Gorgoni, dok se *Počimalja* bazira na umjetničinom interdisciplinarnom istraživanju marginalne folklorne ženske glazbene prakse – tepsijanja. Riječ je o jednostavnoj ruralnoj praksi ponajviše raširenoj u Bosni, ali i drugim zemljama koje su imale doticaj s osmanskom kulturom, a nastala je kao borba protiv cenzure te kao potreba za iskazom i kreativnim izražavanjem zbog zabranjenog javnog ženskog muziciranja u patrijarhalnim sredinama. Zvuk, odnosno neartikulirani tonovi, nastaju okretanjem bakrenog pladnja koji inače služi kao uporabni predmet za jelo i pjevanjem u njega. Lala Raščić tu praksu tumači kao autentičan izričaj potisnutog ženskog subjekta i protofeminističku gestu, a osobno iskustvo tepsijanja doživljava kroz suradnju s tepsijašicom Azrom Pondro, kazivačicom i počimaljom, onom koja otpočinje pjesmu. Njezinu je izvedbu pjesme *Vila jaše konja Osmanova*, u neutralnom slogu, Lala upotrijebila kao „zvučnu kupku“, postavivši nekolicinu raštrkanih zvučnika po galeriji koji se naizmjenično pale i gase.

U prvom je dijelu galerijskoga prostora postavljen niz samorotirajućih bakrenih tepsija kao aluzija na Meduzu, ali i kao „spomenik“ patrilinearnom tradicionalnom zanatu. Uz njih su pozicionirani videoradovi s prikazima kovanja istih – *Making of Gorgo*, te niz stakala oslikanih s motivom stiliziranog razvaljenog osmijeha preuzetog od Gorgoneiona – kanoniziranog prikaza Meduze s muškim brkovima i kljovama, često u

raskoraku, što denotira brzinu tog mitskog bića. Prostorija je osvijetljena nekolicinom svjetala usmjerenih upravo na štitove, zbog čijeg rotiranja dolazi do specifične kretnje snopova svjetlosti.

Silaskom u donji dio galerije, ulazi se u mračan prostor crnih zidova na kojima su izloženi dijelovi Meduzina oklopa te pripremni crteži za izradu Meduzine maske. Autorica Meduzi vraća glavu i pokušava je zaštititi od daljnjih napada patrijarhalnog društva, kreirajući joj štit inspiriran spartanskim[2] i okruglu masku kao referencu na Gorgoneiona, točnije njezine zaobljene arhetipe. Rad koji najbolje prikazuje opisano zove se *GORGO*, a nalazi se u malo skrovitijoj prostoriji donjeg dijela galerije. Umjetnica preuzima ulogu Meduze rekreirajući repertoar pokreta tipičnih za arhaiski prikaz Gorgone, dok na sebe oblači bakreni oklop. Oklop je izradila Nermina Beba Alić tradicionalnom tehnikom kovanja bakra koja se koristi i za izradu tepsija. **Ona je jedna od rijetkih žena koje se u Bosni i Hercegovini bave kazandžijskim, inače patrilinearnim zanatom[3], što je ponovo referenca na ispisivanje ženske povijesti te daljnje razvijanje i očuvanje kulturnih vrijednosti koje vremenom blijede.**

Naziv izložbe *Smijeh Meduze* inspiriran je istoimenim esejom francuske feministice i filozofkinje Héléne Cixous koji zagovara žensko pismo i dekapitaciju mitske Gorgone/Meduze tumači kao nasilni čin patrijarhata, zauzimajući se za jačanje ženskih subjektiviteta. Lala Rašić ovom izložbom afirmira žensku emancipaciju temeljenu na svakodnevnim iskustvima. U okolini i dalje rastućeg patrijarhata, izložba promišlja o važnoj, često zanemarenoj temi. Uzevši lik Meduze, pretvorene u čudovište te demonizirane zbog vlastite ljepote, kao vodeći motiv vlastitog istraživanja i umjetničkog izražavanja, umjetnica podsjeća na činjenicu da smo još od vremena antike, koljevke čitave zapadne civilizacije, učeni kriviti žene zbog njihova izgleda te ih posredno ili neposredno kažnjavati za to.

Franka Košta

Moderna emancipacija kroz antički narativ

Smijeh Meduze sarajevske umjetnice Lale Raščić otvara vrata u svijet mitskih likova isprepletenih s tradicionalnim balkanskim praksama koji svakodnevno prilaze rubu zaborava. Samo ime izložbe dolazi kao svojevrsna posveta istoimenu eseju Héléne Cixous, francuske feministkinje i spisateljice, koji zagovara ulogu žena u književnosti. Ono što je možda i važnije jest činjenica da objašnjava dekapitaciju mitskog lika Gorgone kao agresivan čin od strane patrijarhata i prevladavajuće muškosti tog vremena, što Lala Raščić ističe kao i dominantan problem današnjice. Fuzija Meduze s fizičkim tijelom predstavlja simbolički putokaz za promjenu smjera narativa iz prevladavajućeg patrijarhata, u kojem se trenutačno nalazimo, u novo doba, u kojem ne postoji diferencijacija među pojedincima i spolovima i gdje se poriv za nasiljem potpuno disperzira.

Lala Raščić (Sarajevo, 1977) suvremena je multimedijaska umjetnica koja učenjem i razdvajanjem mnogih vrsta kulturnih formi ostvaruje raznorazne narative koji se manifestiraju performansima uživo, crtežima, zvukom i objektima u prostoru. Osim suvremenom umjetnošću svoje radove ispunjava i povijesnim praksama pripovijedanja te naglašavanjem i izdvajanjem folkloru i mitologije, ali i feminizma. Njezin opus sastoji se od radova koji nerijetko nastanjuju prostor između koncepta i teatralnosti sučeljavajući ideju visoke kulture s popularnim, masovnim medijima i tradicionalnim kulturnim izričajima kroz kritičku, tj. feminističku poziciju.

Izložba *Smijeh Meduze* predstavljena je kao sinergija dvaju samostalnih dijelova imena *GORGO* i *Počimalja*. Kao što i samo ime govori, *GORGO* je dio izložbe koji je usredotočen na mit o Gorgoni, tj. Meduzi, koja je svoju sudbinu upoznala tako što joj je mitski junak Perzej odrubio glavu, dok je *Počimalja* utemeljena na interdisciplinarnom istraživanju folklorne ženske glazbene prakse koja se naziva tepsijanje. Sastoji se od pjevanja uz okretanje bakrenog pladnja koje se danas prakticira u područjima gdje se i dalje osjeća jak patrijarhalni ton, a tamo je u prijašnjim vremenima ženama bilo zabranjeno prakticiranje javnih glazbenih izvedbi uz instrumente.

Videouradak kojim autorica ulazi u detaljniju deskripciju ideje opisuje kao „vraćanje tjelesnog integriteta mitskom liku meduze...“, kada osobno stoji ispred bijelog platna te na sebe stavlja bakreni oklop na noge, ruke i prsa. Na lice stavlja i okruglu masku inspiriranu *gorgoneionom*, posebnim amuletom koji je prikazivao glavu Gorgone, a njime su se koristila mitska božanstva Atena i Zeus, što je u jednu ruku paradoksalno uzevši u obzir kako su upravo oni bili jedni od sudionika u stvaranju narativa Gorgone kao zle pojave. **Na taj nas način umjetnica poziva na kritičko promišljanje unaprijed utemeljenih pogleda i razmišljanja o Gorgoni kao zlu umjesto kao figuri koju je – nimalo njezinom krivnjom – u to pretvorio patrijarhat.** „Tu je na djelu tipična historijska vilifikacija žene i slika žene koja je uvijek sama kriva za svoju zlu sudbinu jer je privlačna ili hoće nešto da kaže ili nešto zna“, objasnila je u autorica u svom intervjuu za *VoxFeminae* u pokušaju da Gorgonu prikaže u feminističkom svjetlu kao žrtvu, a ne nasilnicu. Prikaz okrugla bakrena *gorgoneiona* dovodi i do priče tepsijanja i postave ručno rađenih tepsija koje nam približavaju kulturu s kojom je danas, izgleda, rijetko tko upoznat. Izradila ih je Nermina Beba Alić, jedna od rijetkih osoba, a kamoli žena, koje se bave kazandžijskim zanatom izrade ručno rađenih bakrenih predmeta. Proces se sastoji od iskucavanja bakra za izradu kuhinjskih objekta kao što su razne zdjele, džezve i, među ostalim, tepsije. U postavu izložbe moguće je pogledati i proces izrade samih tepsija i Gorgonina štita, što će svakoga na doista osobnoj razini približiti trudu koji se krije iza svakog komada izložena u prostoru galerije. Uronom u istraživanje o tepsijanju Lala Raščić sama priznaje kako nije naišla na obilje informacija o samu zanatu, što joj je zasigurno dalo još jači vjetar u leđa da ga približi široj publici i ukaže na važnost održavanja starih načina kao i osvjetljavanje uloga žena u njima. Te su tepsije idiofoni instrumenti, dakle same proizvode zvuk kroz vibracije nakon dodira ili udarca, ali su u svojoj suštini jednostavni uporabni predmeti kojima je dan novi život. Uzevši jedan takav na prvi pogled trivijalan i bezličan predmet, praksa tepsijanja otvara vrata mnogim ženama da izraze dio sebe koji je patrijarhat nasilno *zatvorio* i da povedu borbu protiv nejednakosti, pa makar to za početak bilo samo pjevanjem. Odbijanje glasova o bakrenu površinu šalje u svačije uho zvuk na drukčijoj razini, pa je tako iskustvo za svakoga vrlo subjektivno, u čemu se i krije posebna čar. Tu možemo nedvojbeno povući paralelu i sa svim ženama: uzmemo li svaku ženu ovoga svijeta, vidjet ćemo obilje razlika, obilje želja za vlastitom ekspresijom na milijune drukčijih načina i, što je najvažnije, iskonsku potrebu da se njihovi glasovi čuju i da se njihove ambicije ne odguruju na stranu, već gledaju ravnopravno.

Neosporna je činjenica kako se na kulturu velegradova i kulturu ruralnih područja gleda s dozom međusobne diferencijacije, gdje je profinjeno i visoko ono što je gradsko, a za niže klase i ne toliko značajno ono što je ruralno. Naglašavajući takvu usporedbu, Lala Rašić na vrlo pametan način publici pokušava predočiti razdor u odnosu prema ženama i njihovom umjetničkom izražaju kao nečemu ruralnom, slabijem, nečemu što treba kontrolirati jer ne može funkcionirati samo za sebe. **Glasnim zvukom okretanja tepsija u praznu prostoru Galerije Nova pobuđuje se osjećaj tjeskobe koji zove na buđenje i revolt, koji nas čupa van zone komfora i ukazuje na to kako je vrijeme za promjene u nama samima i u cijelome društvu.**

Nataša Matijević

Fotografije su ustupljene ljubaznošću Galerije Nova (<https://www.whw.hr/ot-nama/galerija-nova/>), autor je Vanja Babić.

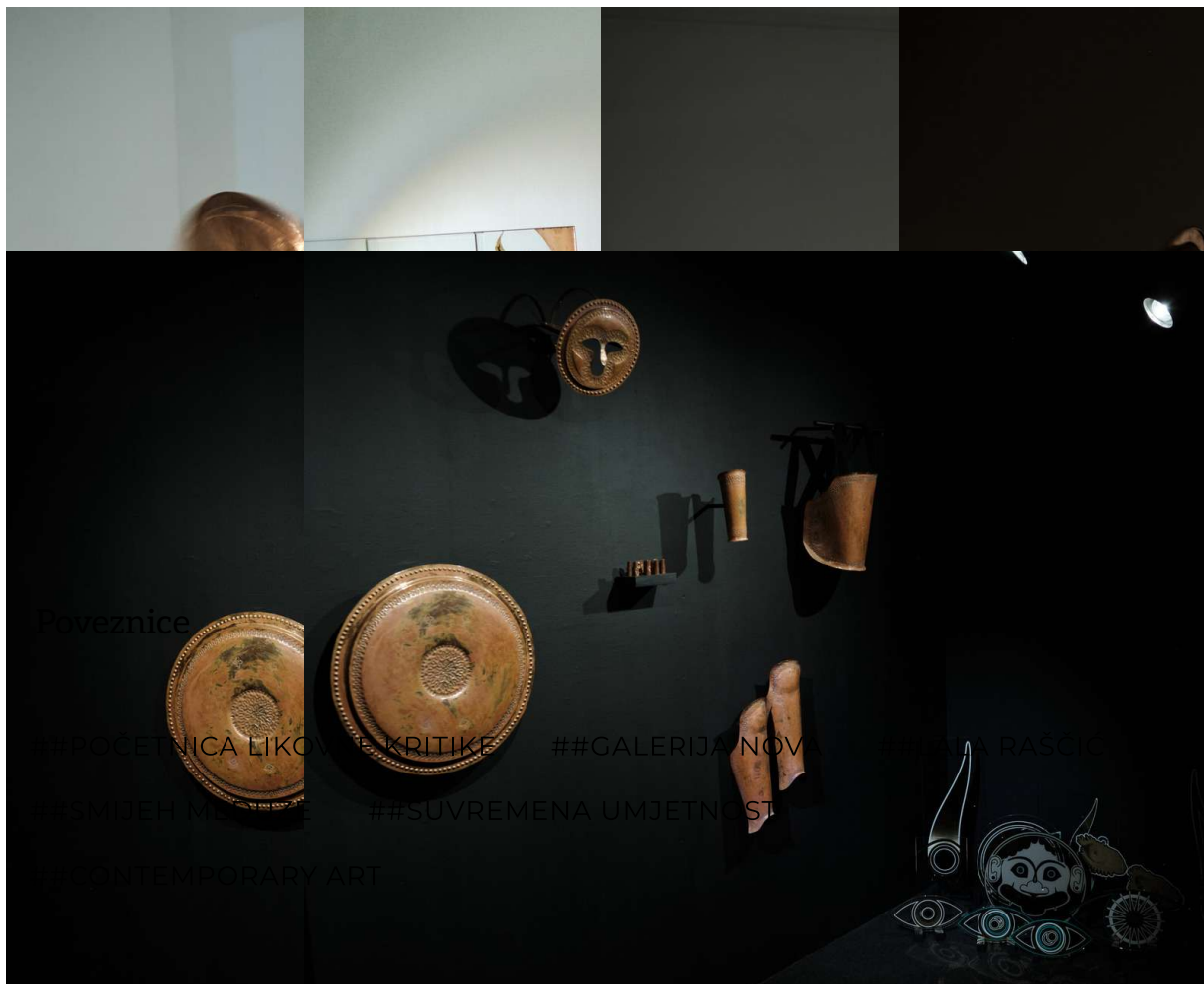
---

[1] grčki Μέδουσα, Médousa: snujuća (https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=39791&fbclid=IwAR1_Ta3w7pb81iDwD2ZNqrYUQ1yhYJRJ43labrDyWI9wXoI5jLfh1'
(https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=39791&fbclid=IwAR1_Ta3w7pb81iDwD2ZNqrYUQ1yhYJRJ43labrDyWI9wXoI5jLfh1'

[2] Iz razgovora s umjetnicom L. Rašić doznavamo kako su joj inspiracija za izradu štita Meduze bili spartanski štitovi.; „Kad su spartanci išli u rat, žene koje su im držale do časti bi im rekle: S njim ili na njemu pokazujući na štit.“
(<https://hr.wikipedia.org/wiki/Sparta> (<https://hr.wikipedia.org/wiki/Sparta>))

[3] Zanat koji se prenosio s oca na sinove (u ovoj se situaciji prenio s oca na kćer jer nije bilo muških potomaka).; "Oklop izveden istomtradicionalnom tehnikom iskucavanja bakra koja se koristi i za izradukuhinjskih predmeta među ostalim i tepsija bit će pokazan na izložbi a izradilaga je Nermina Beba Alić, jedna od rijetkih žena koje se bave kazandžijskim, inače patrilinearnim zanatom." (<https://rplus.video/velika->

[samostalna-izlozba-smijeh-meduze-umjetnice-lale-rascic-galerija-nova/](https://rplus.video/velika-samostalna-izlozba-smijeh-meduze-umjetnice-lale-rascic-galerija-nova/)
(<https://rplus.video/velika-samostalna-izlozba-smijeh-meduze-umjetnice-lale-rascic-galerija-nova/>)

kultur
(<https://kulturflux.com.hr>)
flux

Društvene mreže

[f \(https://www.facebook.com/kulturflux/\)](https://www.facebook.com/kulturflux/) [@ \(https://www.instagram.com/kulturflux/?hl=en\)](https://www.instagram.com/kulturflux/?hl=en)

Izbornik